

VÂKIA

VÂKIA
(الواقعة)

Mutlaka gerçekleşecek olan şey anlamında kıyametin isimlerinden biri (bk. KIYAMET).

VÂKIA
(الواقعة)

Gayb âleminden kalbe gelen mânâyı ifade eden tasavvuf terimi.

Sözlükte “âniden meydana gelen olay, sıkıntı, kıyamet” gibi anlamlara gelen vâkia (çoğulu vâkiât) tasavvuf literatüründe sūfinin vecd ve istiğrak halinde vâkır olduğu hakikatleri anlatmak için kullanılır. Vâkia uyku ile uyanıklık arası bir halde iken meydana gelir; rüyaya benzemekle birlikte esasen ondan farklıdır. Ayrıca sâlikin kalbine yerleşerek gelip geçici olması bakımından hâtırdan (çoğulu havâtır) ayrılır. Tasavvufta “tavârih, bevâdi, bâdih, kâdih, tevâlî, levâmi’, levâih” gibi tabirler vâkia ile yakın anlamlarda kullanılmıştır. Sûfiler mânevî meselelerine ve ruhî müşküllerine de vâkia derler. Zikir sırasında kendinden geçip gaybet halinde yaşayan sâlikin kalbine birtakım remiz hayaller akmaya başlar. Sâlik kendine gelince (sahv) ya ilâhî bir lutuf olarak o remizlerin mânâsını bilir ya da şeyhi tarafından bunlar kendisine yorumlanır. Böylece sâlik remiz hayallerin hakikatini anlar. İnsanın zihnine gelen, vâkia ile hiçbir alâkası bulunmayan birtakım hayalleri vâkia ile karıştırmamak gerekir (Şehâbeddin es-Sühreverdi, I, 367, 371).

Vâkia haram ve helâllere dikkat eden, bütün zamanını zikir ve ibadetle geçiren kimselerin kalbine geldiği gibi yoğun zikir ve ibadete devam etmediği halde mânevî alanda kabiliyet sahibi kimselerin kalbine de gelebilir (a.g.e., I, 367-368). Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*'de kendisine vâkia olarak gelen hadisleri ve çeşitli bilgileri yer yer nakletmiştir. Onun bazan vâkayı rüya anlamında kullandığı da görülmektedir. Muhakkik sûfiler, seyrüsülûk esnasında meydana gelen vâkiaları ibadet ve taatin kabulüne bir alâmet şeklinde görmüşler, ancak dervişin bunlarla oyalanmayıp yoluna devam etmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Tasavvuf tarihinde bazı önemli sûfilerin sohbetleri gayb âleminden gönüllerine gelen vâkiaların bir ürünü kabul edildiğinden “vâkiât” adıyla kaydedilmiştir. Bu çerçevede Aziz Mahmud Hüdâyî'nin, mürşidi Üftâde'nin sohbetlerini ve seyrüsülûkle ilgili açıklamalarını bir araya getirdiği *Vâkı'ât-ı Üftâde* adlı eseriyle İbrâhim Râkım Efendi'nin Niyâzi-i Mısıfî'nin sohbetleri ve menkıbelerini derlediği *Vâkiât-ı Mısıfî* adlı eseri zikredilebilir. Sûfiler, vâkia ile rüyanın farkına dikkat çektikleri halde zaman zaman bunları birbirinin yerine kullanmışlardır. Meselâ Niyâzi-i Mısıfî'nin *Ta'birâtü'l-vâkiât* adlı eseri tasavvuf eğitiminde önemli yeri olan rüya hadisesinin mahiyetini ve rüyada görülen sembollerin yedi nefis merhalesine göre yorumlarını içermektedir. Mehmed Nasûhî'nin *Mükâşefât-ı Vâkiât*'i ile Hüseyin Vassâf'ın *Vâkiât*'i da seyrüsülûk esnasındaki mânevî hal ve rüyalarla ilgilidir. Vâkiât adıyla rüyaları konu edinen başka eserler de vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Serrâc, *el-Lüma'*, s. 418; Hücürî, *Keşfü'l-mahcûb* (Uludağ), s. 538; Şehâbeddin es-Sühreverdi, *Avârifü'l-ma'ârif* (nşr. Edib el-Kemdânî – M. Mahmûd Mustafa), Mekke 1422/2001, I, 367-368, 371; Muhyiddin İbnü'l-Arabî, *İştîlâhât: Mu'cemü İştîlâhâtî's-sûfiyye* (nşr. Abdülvehhâb el-Câbî), Beyrut 1411/1990, s. 68; Abdürrezzâk el-Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü* (trc. Ekrem Demirli), İstanbul 2004, s. 576; İbrâhim Hakkı Erzurûmî, *Ma'rifetnâme*, İstanbul 1333, s. 449; Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1995, s. 509.

HÜR MAHMUT YÜCER

VÂKIA SÜRESİ

(سورة الواقعة)

Kur'ân-ı Kerim'in
elli altıncı süresi.

Adını “mutlaka gerçekleşecek olan şey” anlamına gelen ve sûrenin birinci âyetinde geçen vâkia kelimesinden alır. Birkaç âyetinin Medine'de nâzil olduğu söylenmiş de (Kurtubî, XVII, 126; Âlûsî, XXVII, 182) müfessirlerin çoğunluğuna göre Mekke'de inmiştir (İbn Atıyye el-Endelüsî, V, 238). Doksan altı âyet olup fâsılası “ا، ب، م، ن” harfleridir. Nübüvvetin 5 ve ya 6. yılında nâzil olduğu tahmin edilen sûrenin ana konusu ölümden sonra yeni bir hayatın başlayıp sonsuza kadar devam edeceği, insanların inanç ve davranışlarının karşılığını orada bulacakları hususudur. Bu çerçevede sûrenin muhtevasını iki bölüm halinde ele almak mümkündür. Sûre muhtemelen aynı yıllarda inen diğer sûrelerde etkin biçimde vurgulandığı gibi kıyametin kopuşunu dile getirmekle başlar. İnsanların yaşadığı yer küresinin şiddetli bir sarsıntı ile sarsılacağı, kürenin sabit ağırlıkları sanılan dağların ufalanıp toz haline geleceği o gün insanların sağdakiler, soldakiler ve önde bulunanlar şeklinde üç gruba ayrılacağı belirtilir (âyet: 1-7). Öndekiler iman ve iyi davranışlar bakımından diğer müminlere nisbetle mesafe alıp Allah'a yaklaşılan zümredir. Bunlar cennette bedenî ve ruhî birçok nimete eriştirilecektir. Sağdakiler âhirette amel defterleri sağdan verilecek cennetlikler olup onlar da mutlu kılınacaktır. Soldakiler ise amel defterleri soldan veya arka taraftan verilecek kimselerdir. Bunlar âhireti inkâr eden günahkârlardır ve cehennemde azap göreceklerdir (krş. el-Hâkka 69/19-37; el-İnşikâk 84/7-12). Daha sonra inkârcılara hitap edilerek ilk yaratılışın Allah tarafından gerçekleştirildiğini kabul ettikleri halde öldükten sonra diriltmeyi yine O'nun gerçekleştireceğine niçin inanmadıkları soru-

Vâkia
sûresinin
ilk âyetleri

lur ve spermadan insan üretmeyi, tohumdan ekin bitirmeyi, buluttan su indirmeyi ve ağaçtan ateş çıkarmayı inkârcıların mı yoksa Allah'ın mı gerçekleştirdiği sorusu yöneltilir. Birinci bölüm, Hz. Peygamber'e şanı ve azameti yüce olan rabbini ulûhiyyetle bağdaşmayan sıfatlardan tenzih etmesini emreden âyetle sona erer (âyet: 8-74).

İkinci bölüm, yıldızların yörüngelerine yemin edilerek ve bunun bilenler için büyük bir yemin olduğu belirtilerek başlar. Yemin konusunun âlemlerin rabbi tarafından Hz. Muhammed'e indirilen vahyin ürünü Kur'an'ın teşkil ettiği belirtilir. Ardından büyük bir lutuf sayılan böyle bir kelâmın kâle alınması ve bu nimete şükredilmesi gerektiği halde onun nankörce inkâr edilmesi hayret verici bir davranış diye nitelendirilir. Ardından inanmayanların en önemli eksiği olan ölüme ve ölüm ötesi âlemine iman konusuna etkili biçimde temas edilerek, "Peki, can boğaza dayandığı ve siz etrafındakiler çaresizlik içinde bakındığınız zaman bizim âhiret yolcusuna sizden daha yakın olduğumuzu biliyor musunuz? Onun sorgu ve ceza âlemine sürüklenmeyeceği iddiasında samimi iseniz ölümü geri çevirmeli değil misiniz?" soruları yöneltilir. Ardından Allah'a yakın olan ve amel defterleri sağdan verilenlerin ebedî hayattaki mutluluğu, gerçeği yalayanların da mutsuzluğuna temas edilir. Süre Resûlullah'a rabbinin ismini ve şanı yüceltmesini emreden âyetle tamamlanır (âyet: 75-96). Mekke döneminin ortalarında inen sûrelerin çoğunda görüldüğü gibi Vâkıa sûresinde de âhirete iman konusu ele alınmış, ebedî hayatta mutlu veya mutsuz olacak insanların yaşantıları tasvir edilmiş, kişiye âhiret inancını oluşturup davranışlarını etkileyecek uyarıcı ve düşündürücü ifadelerle müessir bir üslup içinde yer verilmiştir. Dünya hayatının çekici ve itici yanlarının çoğu zaman kişinin bedeninin yanı sıra psikolojik hayatını da çeşitli yönlerde sürüklemekte olduğu inkâr edilmez bir gerçektir. Bu sebeple Vâkıa sûresi zaman zaman okunmalı, bu sayede kişi mânevî yönleştirmede meydana gelebilecek sapmalardan kendini korumalıdır.

Vâkıa sûresi, Resûl-i Ekrem'e diğer peygamberlere verilen ilâhî kitaplara Kur'an'dan tekabül eden süre gruplarından fazla olarak inzâl edilen "mufassal" sûreler içinde yer alır. Abdullah b. Abbas'tan rivayet edildiğine göre Hz. Ebû Bekir, Resûlullah'a erken sayılacak bir yaşta saçlarına ak düşmesinin sebebini sorunca o da, "Beni Hüd, Vâkıa, Mürselât, Amme yetesâelûn ve İze's-

şemsü küvîrat sûreleri ihtiyarlatmıştır" cevaben vermiştir (Tirmizî, "Tefsîr", 56/6; İbrâhim Ali es-Seyyid Ali İsâ, s. 322). Bu sûrelerin ilkinin geçmiş peygamberlerin çetin mücadelelerinden, diğerlerinin kıyametin kopması ve âhiret hallerinden bahsetmesi dikkat çekicidir. Hz. Peygamber'in sabah namazlarında Vâkıa sûresini okuduğuna dair rivayet sahih kabul edilmiştir (Müsned, V, 104; a.e. [Arnaût], XXXIV, 504-505; İbrâhim Ali es-Seyyid Ali İsâ, s. 323). "Her gece Vâkıa sûresini okuyan kimse fakirlik çekmez" meâlinde (Zemahşerî, VI, 40; Beyzâvî, IV, 240) Resûl-i Ekrem'e nisbet edilen hadisin sahih olmadığı belirtilmiştir (Zemahşerî, VI, 40-41 [neşredeninin notu]; M. Nâsirüddin el-Elbânî, I, 45-46, hadis nr. 290; İbrâhim Ali es-Seyyid Ali İsâ, s. 323-324). Bunun dışında sûrenin fazileti için nakledilen bazı rivayetlerin de sıhhati tesbit edilememiştir (Âlûsî, XXVII, 183; Elmalılı, VI, 4700).

Adnân Câbir Muhammed et-Tuveyrîki *Sûretü'l-Vâkı'a ve hüdâhâ ve beyyînâtühâ* (1400/1980, Mekke Ümmülkurâ Üniversitesi Şeriat Fakültesi), Halil Cebeci *Âhiret Hayatı Açısından Vâkıa Sûresi ve Tefsiri* (1999, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü) adıyla yüksek lisans tezi hazırlamıştır. André Miquel *l'Événement, le Coran, sourate LVI* adını taşıyan tefsir niteliğinde bir çalışma yapmış (Paris 1992), Mahmûd Muhammed Garîb *Sûretü'l-Vâkı'a ve menhecühâ fi'l-'akâ'id* (Bağdat, ts. [ed-Dârü'l-Arabiyye]), Muhammed b. Muhammed Ebû Şühbe *Tefsîrû Sûretü'l-Vâkı'a: Şuver mine'l-'câzi'l-beyânî ve ahkâmî'l-me'ânî* (Cidde 1403/1983) ismiyle birer eser kaleme almıştır. Âmir İdan Ali, "Sûretü'l-Vâkı'a: Dav' 'ale'l-kıra'âti'l-Kur'âniyye ve't-tevcihâti'n-nahtiyiyye" adlı bir makale yayımlamıştır (*Âfâku's-sekâfe ve't-türâs*, yıl 2, sy. 48 [Dübeyy 1425/2005], s. 6-22).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, V, 104; a.e. (Arnaût), XXXIV, 504-505; Tirmizî, "Tefsîr", 56/1-6; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (nşr. Sidki Cemil el-Attâr), Beyrut 1415/1995, XXVII, 266; Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûl* (nşr. Eymen Sâlih Şa'bân), Kahire 1424/2003, s. 318-319; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd v.dğr.), Riyad 1418/1998, VI, 40-41 [neşredeninin notu]; İbn Atıyye el-Endelüsî, *el-Muħarrerü'l-vecîz* (nşr. Abdüsselâm Abdüşşâfi Muhammed), Beyrut 1413/1993, V, 238; Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl*, Beyrut 1410/1990, IV, 240; Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmî'l-Kur'ân*, Beyrut 1408/1988, XVII, 126; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî* (nşr. M. Ahmed el-Emed – Ömer Abdüsselâm es-Selâmî), Beyrut 1421/2000, XXVII, 182-183; M. Fevzi Efen-di, *el-Havâssü'n-nâfi'a fi tefsiri sûretü'l-Vâkıa*, İstanbul 1313; Elmalılı, *Hak Dini*, VI, 4700; M. Nâ-

sirüddin el-Elbânî, *Silsiletü'l-eħâdîsi'z-za'ife ve'l-mevzu'a*, Riyad 1420/2000, I, 45-46, hadis nr. 290; İbrâhim Ali es-Seyyid Ali İsâ, *el-Eħâdiş ve'l-âşârü'l-vâride fi fezâ'ili süveri'l-Kur'âni'l-Kerim*, Kahire 1421/2001, s. 322-324; Seyyid Muhammed Hüseyinî – Mahbûbe Müezzîn, "Sûre-i Vâkı'a", *DMT*, IX, 387-388.

BEKİR TOPALOĞLU

VÂKİÂT

(bk. NEVÂZİL).

VÂKİATÜ'L-MÜFTİN

(واقعة المفتين)

Osmanlı âlimi
Kazasker Kadri Efendi'nin
(ö. 1084/1674)
müftü ve kadıların
el kitabı haline gelen eseri
(bk. KADRİ EFENDİ).

VÂKİDİ

(الواقدي)

Ebû Abdillâh Muhammed
b. Ömer b. Vâkîd
el-Vâkîdî el-Eslemî el-Medenî
(ö. 207/823)

Megâzî müellifi, İslâm tarihçisi,
muhaddis ve kadı.

130 (747) yılında Medine'de mevâlî bir aile içinde doğdu. Dedesi Vâkîd'a nisbetle Vâkîdî, dedesinin mevlâsı olduğu, Merv kadısı Abdullah b. Büreyde b. Husayb'in men-sup olduğu Eslem kabilesine nisbetle Eslemî, doğduğu şehre nisbetle de Medenî diye anılmıştır. Babası hakkında, ilim tahsili için memleketi Merv'den Medine'ye göç ettiği dışında kaynaklarda bilgi yoktur. Annesi Fars asıllı İsâ b. Ca'fer'in kızıdır. Amcası Heysem b. Vâkîd ilimle meşguldü. Vâkîdî eserinde ondan iki rivayet nakleler (*el-Megâzî*, II, 588; III, 1090). Küçük yaşta Medine'de eğitimine başladı; annesi onu ve kardeşi Şemle'yi küttâba gönderdi. Hocaları İbn Ebû Zî'b, ilk derste onların yazı ve kıraatlerini beğenmeyip kendilerini huzurundan kovduysa da öğrenimlerine çok önem veren anneleri ertesi gün derslere devam etmelerini sağladı (İbn Sa'd. *eṭ-Ṭabaḳât: el-Mütemmim*, s. 415; İbn Sa'd bu bilgileri, hocası Vâkîdî'nin Medine dönemi tâbîilerine dair günümüze intikal etmeyen *eṭ-Ṭabaḳât* adlı kitabındaki rivayetlerine dayanarak yazdığı İbn Ebû Zî'b'in hal tercümesinde verir).